

Н. В. Рощина,

к. е. н., доцент, Національний технічний університет України "КПІ ім. І. Сікорського"

Л. С. Борданова,

к. е. н., Національний технічний університет України "КПІ ім. І. Сікорського"

ОСОБЛИВОСТІ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ

N. Roshchina,

PhD in Economics, associate professor of National technical University of Ukraine

"Igor Sikorsky Kyiv Politechnic Institute"

L. Bordanova,

PhD in Economics of National technical University of Ukraine

"Igor Sikorsky Kyiv Politechnic Institute"

FEATURES MIGRATION PROCESSES IN TODAY'S ECONOMY

У статті досліджено чинники, що призводять до інтенсифікації міграційних процесів, а також їх вплив на конкретні економіко-соціальні умови. Проаналізовано позитивні та негативні сторони процесу міжнародної трудової міграції. Крім того, розглянуто вплив міграційних процесів на формування та розвиток ринку праці. Особливу увагу приділено правовим засадам, що регулюють економічний та соціальний статус мігрантів.

In the article the factors that lead to the intensification of migration processes and their impact on the specific economic and social conditions. Analyzed the positive and negative aspects of international migration process. In addition, the influence of migration on the formation and development of the labor market. Particular attention is paid to the legal principles that govern economic and social status of migrants.

Ключові слова: міграція, ринок праці, міграційний потік, робоча сила.

Key words: migration, labor market, migration flow workforce.

ВСТУП

З погляду часу на розвиток економічної науки можна стверджувати, що донедавна науковцями широко не розглядалася проблема міграційних процесів, пов'язаних з особливостями переміщення робочої сили, можливих наслідків та масштабів. Проте наразі чітко сформувалася проблема необхідності розв'язання гострих ситуацій та колективного регулювання цих процесів. Протягом порівняно незначного проміжку часу створено нормативно-правові та фінансові механізми їх регулювання на регіональному, національному та глобальному рівнях.

Значні внутрішньодержавні та міждержавні потоки трудових ресурсів можна вважати як наслідком міжнародних зіткнень, стихійних лих та інших несприятливих умов проживання, так і однією з ознак інтернаціоналізації та глобалізації суспільства. Дійсно, міграційні потоки складаються як з біженців, що залишають місце проживання під тиском обставин, так і добровільні мігранти, що бажаються скористатись можливостями глобалізованого суспільства. При цьому на склад та розподіл міграційної маси суттєво впливає демографічна ситуація в країні, з якої вона прибуває.

Актуальність теми пов'язана, перш за все, з важливістю визначення наукових підходів щодо проведення міграційної політики на макrorівні. Упровадження недосконалої міграційної політики посилює її негативні наслідки, до яких можна віднести: збільшення нелегальної міграції, неконструктивну економічну активність мігрантів, зростання господарського хаосу, посилення соціальної напруги, підвищення ризиків виникнення міжнаціональних, міжетнічних, міжконфесійних та інших конфліктів, погіршення криміногенної ситуації; вплив частини грошових доходів та ін. натеper, у світі, через ескалацію багатьох конфліктів, серед населення поширюються думки що з боку держави повинні упроваджуватися більш жорсткі заходи щодо припинення негативного впливу міграційних процесів на ситуацію у державі. Однак, як свідчить досвід, це може сприяти виникненню ще більш негативних наслідків, через це, саме на макrorівні перевага повинна віддаватися більш опосередкованим заходам регулювання міграційних процесів.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою статті є дослідження чинників, що призводять до інтенсифікації міграційних процесів, впливу на конкретні економіко-соціальні умови та наслідків для економічної системи країни; вивчення механізмів правового регулювання проблеми міграції.

МЕТОДОЛОГІЯ

В якості теоретичної основи роботи обрано дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених у сфері трудової міграції. Як методологічні засоби використано загальнонаукові методології дослідження: метод аналізу та синтезу, закони логічного висновку.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

За останніх декілька десятиліть одним із проявів глобалізації стало посилення міжнародної міграції робочої сили. Розпад СРСР зумовив залучення до міжнародних міграційних потоків робочої сили низки незалежних країн, які тривалий час через історичні обставини не брали участі в процесі міжнародної міграції робочої сили. Для таких країн, зокрема й для України, входження в глобальну систему міжнародних потоків робочої сили є відносно новим і недостатньо регульованим на державному рівні явищем [1; 7].

Міграція робочої сили є процесом переміщення трудових ресурсів між країнами з метою працевлаштування з більш вигідними умовами праці. Окрім економічних, міжнародна трудова міграція відбувається й з етнічних, культурних, політичних та сімейних причин. Цей процес є органічною частиною більш широкого явища — міжнародної міграції населення. Часто міграційні потоки, особливо їх напрямки, можна прослідкувати в контексті демографічної ситуації в країнах-донорах та країнах-реципієнтах [2].

Однією з передумов трудової міграції є фундаментальне економічне явище — міжнародний поділ праці [3]. Міжнародний поділ праці часто називають вищою ланкою розвитку територіального поділу праці між країнами. Такий поділ передбачає стійку концентрацію виробництва певної продукції в окремих країнах, відповідно до розміру трудових ресурсів, різного обсягу їх кваліфікаційного складу. Наступним етапом кооперації вважають заснований на міжнародному поділі праці стійкий поділ та обмін між країнами продуктами, що виробляються ними з найбільшою економічною ефективністю. Така кооперація відбувається у двох формах: міжнародний обмін товарами, виробленими на основі поділу праці або на основі міждержавного переміщення самої праці — міжнародної трудової міграції.

Масова міграція населення стала одним із характерних явищ для суспільства другої половини ХХ століття. Міжнародна, або зовнішня, міграція існує в багатьох формах: трудова, сімейна, рекреаційна, туристична [4].

Міжнародний ринок робочої сили існує поряд з іншими світовими ринками: товарів, послуг, капіталу. В процесі свого переміщення з однієї країни в іншу робоча сила пропонує себе в якості товару, таким чином здійснюючи міжнародну трудову міграцію.

Причинами міграції робочої сили можуть бути фактори економічного та неекономічного походження. До неекономічних належать: політичні, національні, релігійні, расові, сімейні та ін. Причини економічного характеру ґрунтуються на різному економічному рівні розвитку окремих країн. Робоча сила прагне переміститися з країн з низьким рівнем життя в країни з більш високим рівнем. Тому об'єктивною передумовою міграції є національні відмінності в обсязі заробітної плати.

Однією з причин економічної міграції є колись особливо актуальна міграція заради освоєння нових земель, а також більш сучасний її прояв — міграція заради (чи наслідок) урбанізації [5]. Мається на увазі еміграція, яку спонукають державні органи чи великі економічні суб'єкти зазвичай заради екстенсивного економічного розвитку міста чи країни. До економічних біженців відносимо категорію емігрантів, яких до еміграції спонукали погані економічні умови на Батьківщині (інфляція, масове безробіття, непомірковано високий рівень цін, невиплата зарплатні тощо), що призвели до масового зuboжіння. Таку міграцію А. Адеподжу називає "міграція як стратегія виживання сім'ї" [6]. Зазначимо, що на сьогодні така мотивація притаманна насамперед емігрантам із слаборозвинених країн Африки, Азії та Південної Америки. А метою цього виду міграції є звичайне фізичне виживання членів сім'ї або у країні імміграції, або на Батьківщині за рахунок грошових переказів мігранта [7].

Окремо виділимо причини, які спонукають інтелектуальну еміграцію, або "відтік умів". Тут, звичайно, першою скрипкою є економічні фактори: незадовільний рівень заробітної платні, слабка матеріально-технічна база для теоретичних та прикладних досліджень, недостатній доступ до напрацювань зарубіжних колег та контактів з ними, спричинені обмеженнями фінансуванням наукової та технічної діяльності [8].

Політичні причини переважно мають місце, коли йдеться про вимушену еміграцію, що спричиняє потоки біженців різних видів. Одним з видів політичних причин еміграції є етнічні внутрішньодержавні конфлікти та громадянські війни, замішані на класових, регіональних, ідеологічних суперечностях чи боротьбі за владу [7].

До освітніх причин належать бажання вчитися за кордоном, отримати освіту, яка є недоступною на батьківщині, підвищувати свій професійно-кваліфікаційний рівень, вивчити іноземну мову, щоб потім використовувати свою освіту у роботі вдома чи за кордоном. Крім того, причиною еміграції може бути також здійснення туристичної поїздки з метою розширити світогляд або просто відпочити за кордоном, хоча останні можна певною мірою вважати і причинами імміграції.

До особистих причин можна віднести "прагнення до оптимального розміщення унікальних інтересів індивіда" [9], що проявляються у цікавій роботі, сприятливому кліматі, зручному побуті, що імпонують індивіду. Це стосується можливостей самореалізації, які недоступні без еміграції. Тут часто наводять приклад "відтоку умів", коли люди керуються не в останню чергу пошуком умов для власного професійного та інтелек-

туального росту і розвитку, яких немає вдома [10]. Крім того, варто виділити сімейні причини: пошук партнера для сімейного життя, пошук можливостей для реалізації дітей, а також втечу від різного роду сімейних проблем, особливо у випадку еміграції з дев'янтих сімей (вербальне та фізичне насильство, несумісність характерів подружжя тощо), а також після втрати близьких людей [11].

Звичайно, приймаючи рішення про міграцію люди на керується найперше бажанням змінити умови життя або ж саме життя загалом на краще. У цей час вона знаходиться у пошуку, за словами О. Ахієзера, "повноти буття" [12], тобто у пошуку того, чого їй не вистачає на даний момент, аби задовольнити всі свої потреби і бажання, — чи то особисті, чи культурні, чи соціально-економічні.

Міграція дає наслідки не тільки для приймаючого суспільства, але і для того, яке постачає мігрантів. Найбільш відчутними з них є соціальні (у широкому розумінні) наслідки. В економічній площині еміграція, з одного боку, зменшує пропозицію на ринку праці, даючи шанс на отримання бажаної роботи та заробітної платні тим, хто залишається, що, звичайно, є позитивним при високому рівні безробіття та еміграції низькокваліфікованих працівників. Але, з іншого боку, при інтелектуальній еміграції послаблюється науково-технічний потенціал країни, сповільнюється її наукове і, як наслідок, соціально-економічне зростання. Крім того, в останньому випадку держава втрачає можливість компенсувати свої витрати на навчання та здобуття кваліфікації емігрантів [13].

Процеси міжнародної трудової міграції багаторівневі й багатогранні. Їх зовнішні економічні ефекти складні й багатогранні та чинять неоднозначний вплив на економіку країн-донорів і країн-реципієнтів. Як показує досвід деяких країн, на жаль, у тому числі й України, нехтування міграційними процесами зумовлює "вимивання" кращої частини працездатного населення, введення країни в систему нелегальної трудової міграції, зниження науково-інтелектуального потенціалу нації. Водночас досвід цих країн свідчить, що за правильно побудованої міграційної політики зникають негативні ефекти міжнародної міграції робочої сили та максимізується її позитивний вплив на національну економіку. Тому однією з найбільш значимих теоретичних і практичних проблем розвитку економіки України в ХХІ ст. є забезпечення інтеграції кадрового потенціалу в процеси міжнародної міграції робочої сили з оптимальним використанням її позитивних ефектів.

Отже, важливо підкреслити переваги та недоліки міжнародної трудової міграції. Найважливішими позитивними зовнішніми економічними ефектами для країни-реципієнта є:

- збільшення сегмента робочої сили в економіці, обсягів виробництва, внутрішнього ринку;
- надходження інтелектуального капіталу в економіку;
- поліпшення ситуації на ринку праці; зростання конкурентоспроможності продукції.

Вплив міжнародної міграції робочої сили на економіку країн-реципієнтів складним чином поєднує позитивні зовнішні економічні ефекти. Основний позитивний ефект — зростання кадрового потенціалу (міжнародна міграція забезпечує значну частку приросту робочої сили в переважній більшості розвинутих країн). Прямі економічні витрати на підготовку висококваліфікованої робочої сили за рахунок її імміграції з інших країн є невеликою (здебільшого не перевищує 1 % ВВП), при цьому підвищується інтелектуальний потенціал країни-реципієнта. Відплив фінансових ресурсів через грошові перекази мігрантів можна розглядати як суттєвий негативний ефект лише в деяких розвинутих країнах (зокрема, в Люксембурзі — 20 % ВВП, у Швейцарії — 4 %

ВВП). У більшості країн-реципієнтів цей ефект несуттєвий (менше 1 % ВВП) [13].

Водночас міжнародна трудова міграція зумовлює низку негативних зовнішніх економічних ефектів для країни-реципієнта:

- збільшення бюджетного навантаження за рахунок "сильної" та "локальної" пасток безробіття;
- зростання тіньового сектору економіки;
- додаткові витрати на нейтралізацію соціальної напруги та криміналізації [1, 13].

У економіці країни-донора слід виокремити такі найважливіші позитивні зовнішні економічні ефекти міжнародної міграції робочої сили:

- послаблення напруги на місцевому ринку праці;
- інвестиції потенційних мігрантів у освіту;
- зниження рівня безробіття;
- зменшення бюджетного навантаження;
- зростання доходів населення за рахунок трансфертів мігрантів;

- збільшення попиту на внутрішньому ринку товарів і послуг за рахунок трансфертів;
- інвестиції сімей мігрантів;
- можливість повернення кваліфікованих працівників, зниження рівня бідності.

Найбільш негативні зовнішні економічні ефекти такі:

- вплив кваліфікованих кадрів;
- зниження ВВП;
- можливе зростання інфляції у разі великої переваги зовнішніх трансфертів;
- скорочення кількості робочої сили у довготерміновій перспективі [1; 13].

У ХХІ ст. географічна картина стабільної компоненти щодо кількості реципієнтів міжнародної міграції робочої сили є триполюсною: Європа, Північна Америка (США і Канада) та Азія. Проте найбільша залежність від міжнародної трудової міграції як джерела робочої сили спостерігається в країнах Океанії (16,8 %), Північної Америки (14,2 %) та Європи (9,5 %), а також країн Азії — експортерів природних ресурсів (Катар, ОАЕ, Кувейт), де частка трудових мігрантів перевищує 50 % кількості населення. Основними регіонами — донорами робочої сили є країни Європи (для цього регіону характерний високий рівень переміщення робочої сили між країнами), Латинської Америки (насамперед за рахунок Мексики), Азії (за рахунок внутрішньорегіонального переміщення та міжрегіональної міжнародної міграції), а також Африки (за рахунок міжрегіональної "далекої" міграції).

У розрізі країн найбільшим донором робочої сили є Мексика, що логічно впливає з безпосередньої географічної близькості найбільшого реципієнта — США. Серед трьох лідерів країн-донорів називають також Росію та Індію, трохи відстає від них Китай. Україна як донор міжнародних трудових мігрантів посідає п'яту сходинку світового рейтингу [1; 15].

Таким чином, можна зробити висновки, що основними проблемами міжнародної міграції в Україні є втрати економіки України від зменшення працездатного населення, нестача вільних кваліфікованих працівників на ринку праці країн, еміграція наукових трудових ресурсів за межі України, внаслідок чого зменшується науково-інноваційний потенціал розвитку економіки України.

Все це вимагає необхідності регулювання міграційних процесів в Україні, і відповідно формування дієвої державної міграційної політики. Міграційна політика — це система засобів, за допомогою яких держава регулює потоки мігрантів для досягнення цілей, що відповідають інтересам розвитку суспільства [14].

Розбудовуючи міграційну політику, Україна повинна керуватися загально визнаними міжнародними принципами: право на вільне пересування і вибір місця проживання у своїй країні; право залишати будь-яку краї-

ну, включаючи власну, і повертатися до своєї країни; право на захист сім'ї право шукати притулку від переслідувань в інших країнах і користуватися цим притулком; право на громадянство, а також його заміну; право іноземця, особи без громадянства, яка легально перебуває в державі, на захист від депортації; право на забезпечення специфічних потреб осіб, які належать до національних меншин [14].

Регулювання міграційних процесів — це специфічна сфера соціальної політики, яка реалізується комплексом правових, адміністративних, економічних методів. Економічні методи регулювання — це система прийомів і способів прямого впливу на соціально-економічні процеси з дотриманням вимог економічних законів за певних товарно-грошових відносин із використанням економічних інструментів. До економічних методів регулювання належать: прогнозування, планування, матеріальне стимулювання і санкції, фінансування й кредитування, використання таких економічних категорій як заробітна плата, ціна, тощо [15].

Щодо нейтралізації наслідків трудової еміграції фахівцями створено окремі механізми пом'якшення соціальної напруги та посилення позитивного ефекту від цього явища. Значну роль у регулюванні цього процесу відіграє міжнародна спільнота. Безліч міжнародних угод, прийнятих під егідою ООН, стосуються саме проблем міжнародної трудової міграції.

Незважаючи на те, що керівництво кожної держави має право самостійно визначати напрями власної міграційної політики, при затвердженні правових норм, що пов'язані з трудовою міграцією, необхідно дотримуватись визначених у документах міжнародних організацій правових стандартів. Це зумовлено одним з основних принципів міжнародного права — принципом пріоритету міжнародного права над національним і дозволяє кожній державі якнайповніше інтегруватися в світову правову та економічну системи [16].

На сьогоднішній день у рамках ООН працює ціла група організацій, а також їх регіональних представництв, що займаються проблемами міграції населення та трудових ресурсів. Комісія ООН з народонаселення постійно виділяє зі свого фонду субсидії для національних проблем міграції населення.

Всесвітньою організацією охорони здоров'я встановлено норми, що визначають допустимі норми фізичного стану працевлаштованих мігрантів.

ЮНЕСКО затвердила конвенції, що стосуються покращення освітнього та кваліфікаційного рівня мігрантів та членів їх сімей [17].

Міждержавний комітет з питань міграції — основна установа в Західній Європі, діяльність якої спрямована на захист прав мігрантів, що займаються трудовою діяльністю на цій території.

Конвенції Міжнародної організації праці ставлять на меті визнання рівності мігрантів, незалежно від їх національності, расової, релігійної та статевої належності. Конвенції регулюють умови, за яких мігранти матимуть рівні права з громадянами держави, в якій перебувають. Основні способи захисту мігрантів, визначені у Конвенції [17]:

- Введення в дію заходів для протидії пропаганді стосовно питань імміграції та еміграції громадян.
- Застосування заходів, що полегшують всі стадії міграції.
- Організація необхідних медичних служб.
- Дозвіл проведення фінансових операцій (трансфер, депозитні вкладення) мігрантами стосовно їх заробітку.
- Організація безкоштовних служб допомоги мігрантам та забезпечення їх необхідною інформацією.

Окремі конвенції передбачають можливість отримання освіти чи підвищення кваліфікації мігрантами під час перебування в країні.

Необхідною умовою введення в дію всіх міжнародних конвенцій, що регулюють процес трудової міграції, є їх ратифікація з боку зацікавлених країн.

Поряд з цим необхідно зазначити, що міграційні процеси суттєво впливають на формування та розвиток ринку праці. Як і на будь-якому ринку, на ринку праці відбувається взаємодія покупця та продавця. Роль продавця відіграє працівник, що пропонує свою робочу силу, працівника — окремі підприємці, що мають потребу в певному об'ємі робочої сили. Тому на цьому ринку діють традиційні закони попиту та пропозиції, що перебувають у тісному зв'язку з заробітною платою [18].

Згідно з міжнародним досвідом, ринок праці проявляє свою нежиттєздатність поза приватною економікою та демократичними соціальними інститутами. Оскільки в тоталітарному суспільстві не визнається юридична та економічна незалежність людини від держави, такий тип суспільства виключає існування ринку праці в принципі.

У межах національного ринку праці знаходиться усе суспільне виробництво, через нього відбувається міграція кадрів, необхідних кожній конкретній галузі та встановлюються етико-трудова вимоги до кожного індивіда.

На цьому ринку є можливість вільного вибору роду зайнятості, галузі та впливу на рівень оплати праці; працевлаштування та звільнення при дотриманні норм трудового права; міграції трудових ресурсів між регіонами, галузями та кваліфікаційними групами; вільного переміщення доходів при дотриманні встановленого законом гарантованого рівня зарплати, регулювання верхнього рівня доходів через податкову систему.

Робоча сила — унікальний товар. Перш за все, саме від її виробничих якостей та здібностей залежить ефективність ринкової економіки щодо створення високоякісних товарів та послуг, масштаби наукових, технічних та суспільних перетворень. Це висуває вимоги щодо підготовки та пристосування до ринку освіченої та активної робочої сили. По-друге, робоча сила найчастіше сама зацікавлена в розвитку своїх можливостей, що пізніше можуть бути реалізовані в господарстві чи виражені в творчих здібностях. При цьому важливим є збіг інтересів робочої сили та споживачів на ринку праці.

Загальною метою функціонування ринку праці є забезпечення професійних та трудових інтересів зайнятого населення (а також соціальний захист), забезпечення господарства країни необхідними кадрами, досягнення повної та неперервної зайнятості [19]. Що стосується державної політики щодо становлення ринку праці в Україні, ми вважаємо, що саме західна модель повинна слугувати прикладом для означеного процесу, оскільки базується на активній позиції в трудових відносинах. Для її успішної реалізації бажання розвиватися в професійному напрямі повинно зароджуватися внаслідок внутрішніх переконань та реалізуватися шляхом самостійних рішень, а не внаслідок тиску з боку зовнішніх сил [11].

Таким чином, все вищезначене знаходить своє відображення на функціональній структурі ринку праці, яка повинна складатися з наступних елементів: система підготовки кадрів, рекрутингова система, фонд підтримки незайнятих, система перекваліфікації, біржа праці, правові принципи проведення державної політики в сфері зайнятості.

ВИСНОВКИ

Міжнародна міграція — явище, що існувало на всіх етапах розвитку суспільства. Проте точну кількісну оцінку міграційних процесів не вдається зробити навіть сьогодні, за наявності широких технічних можливостей та аналітичного апарату. За умов відсутності ведення будь-якої статистики та прикордонної системи міжнародні

мігранти узагалі ніяк не фіксувалися державними органами [20].

За оцінками економістів, на початку тисячоліття міграційне сальдо в світі складало близько 1 млн осіб. При цьому об'єми щорічних грошових потоків, що виникали в процесі міграції, складають сотні мільярдів доларів, що майже збігається з об'ємами прямих іноземних інвестицій [15].

Таким чином, проведене дослідження надає змогу зосередити увагу на пошуку наукових підходів щодо регулювання міграційних процесів з метою збереження рівноваги між усіма учасниками зазначеного процесу.

Література:

1. Мойсей В.І. Зовнішні економічні ефекти міжнародної міграції робочої сили: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. к. е. н., спеціальність 08.00.02 — світове господарство і міжнародні економічні відносини Львів, 2015.
2. Конвенція Міжнародної організації праці "Про трудящих-мігрантів" (переглянута 1949 року) від 1 липня 1949 року № 97.
3. Дахно І. Міжнародна економіка: навч. посіб. / Іван Дахно, Юлія Бовтрук; Міжнар. акад. управл. персоналом. — К.: МАУП, 2002. — 120 с.
4. Липов В. Міжнародна економіка: навчальний посібник / Володимир Липов; М-во освіти і науки України, ХНЕУ. — Харків: ВД "ІНЖЕК", 2005. — 30 с.
5. Ахизер А. Диалектика урбанизации и миграции в России // Общественные науки и современность. — 2000. — № 1. — С. 78—89.
6. Адеподжу А. Региональные и локальные перспективы. Проблемы и новые тенденции международной миграции в Африке южнее Сахары // Международный журнал социальных наук. — 2001. — № 032. — С. 161—175.
7. Ровенчак О.А. Міжнародна міграція крізь призму її причин та наслідків // Вісник Львів. ун-ту. — Сер. Соціол. 2009. — Вип. 3. — С. 125—142.
8. Трубич С. Міграційні процеси і зайнятість населення // Вісник Львівського університету. — Сер. Міжнародні відносини. — 1999. — Вип. 1. — С. 398—403.
9. Млинар З., Штебе Я. Мобильность и идентификация в контексте глобализации. Теоретическая интерпретация и опыт Словении // СОЦИС. — 2005. — № 4. — С. 33—42.
10. Ушкалов И., Малаха И. "Утечка мозгов" как глобальный феномен и его особенности в России // Социологические исследования. — 2000. — № 3. — С. 110—117.
11. Володько В. Ціннісні орієнтації сучасних українських трудових мігрантів (соціокультурний підхід): Магістерська робота. — Львів: ЛНУ ім. І. Франка (Центр магістерських програм), 2006. — 100 с.
12. Ахизер А. Территориальная миграция — реализация потребности в полноте бытия // Общественные науки и современность. — 2007. — № 3. — С. 141—149.
13. Тапинос Г.Ф. Глобальные тенденции и проблемы. Глобализация, региональная интеграция, международная миграция // Международный журнал социальных наук. — 2001. — № 032. — С. 61—72.
14. Чехович С.Б. Элементарный курс миграционного права Украины: конспект лекций: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. — К.: МАУП, 2004. — 216 с.
15. Данюк М., Леоненко О. Удосконалення державної міграційної політики України // Україна: аспекти праці. — 2007. — № 6. — С. 47—51.
16. МТБ. Конвенции и Рекомендации, принятые Международной конференцией труда. 1919—1986". — Женева, 1988.
17. www.ilo.org — Сайт Міжнародної організації праці.

18. Добрынина А. И., Тарасевича Л. С. Экономическая теория / учеб. для вузов. — СПб., 2009. — 560 с.

19. ЗАКОН УКРАЇНИ Про зайнятість населення // Відомості Верховної Ради. — 2013. — № 24. — Ст. 243.

20. Філіпенко А.С., Будкін В.С., Бутенко О.В. Міжнародні економічні відносини: Історія міжнар. екон. відносин: підручник для екон. вузів і фак. / А.С. Філіпенко, В.С. Будкін, О.В. Бутенко та ін. — К.: Либідь, 1992. — 16 с.

References:

1. Mojszej, V. I. (2015), "External economic effects of international labor migration", Ph.D. Thesis, Economy, Lviv, Ukraine.
2. ILO (1949), Convention "On Migrant Workers", ILO, Geneva, Switzerland.
3. Dakhno, I. (2002), Mizhnarodna ekonomika [International Economics], IAPM, Kyiv, Ukraine.
4. Lypov, V. (2005), Mizhnarodna ekonomika [International Economics], Inzhkek, Kharkiv, Ukraine.
5. Akhizezer, A. (2000), "Dialectics of urbanization and migration in Russia", Obshhestvennye nauki i sovremennost, vol. 1, pp. 78—89.
6. Adepodzhu, A. (2001), "Regional and local prospective. Problems and new tendencies of international migration in Africa southern than Sahara", Mezhdunarodnyj zhurnal socialnyh nauk, vol.32, pp. 161—175.
7. Rovenchak, O. (2009), "International migration through the prism of its causes and consequences", Visnyk lvivckogo universytetu, vol. 3, pp. 125—142.
8. Trubych, S. (1999), "Migration processes and population employment", Visnyk lvivckogo universytetu, vol.1, pp. 398—403.
9. Mlynar, Z. and Shtebe, Y. (2005), "Mobility and identity in the context of globalization. The theoretical interpretation and experience of Slovenia", SOCIS, vol. 4, pp. 33—42.
10. Ushkalov, I. and Malaha, I. (2000), "The "brain drain" as a global phenomenon and its peculiarities in Russia", Sociologicheskie issledovaniya, vol.3, pp. 110—117.
11. Volodko, V. (2006), Cinnisni oriientaciyi suchasnyh ukrayinskykh trudovyh migrantiv (sociokul'turny j pidhid) [Values of modern Ukrainian migrant workers (sociocultural approach)], Centr magisterskyh program, Lviv, Ukraine.
12. Akhizezer, A. (2007), "Territorial migration — implementation needs in the fullness of life", Obshhestvennye nauki i sovremennost, vol.3, pp. 141—149.
13. Tapinos, G. (2001), "Global trends and issues. Globalization, regional integration, international migration", Mezhdunarodnyj zhurnal socialnyh nauk, vol.32, pp. 61—72.
14. Chekhovych, S. (2004), Elementarnyj kurs migracijnogo prava Ukrayiny [Elementary Course Migration Law Ukraine], IAPM, Kyiv, Ukraine.
15. Danjuk, M. and Leontenko, O. (2007), "Improving the state migration policy of Ukraine", Ukrajinna: aspekty praci, vol. 6, pp. 47—51.
16. МТБ (1988), Convention and Recommendation adopted by the International Labour Conference. 1919—1986, МТБ, Geneva, Switzerland.
17. International Labour Organisation (2016), available at: www.ilo.org (Accessed 25 Dec 2016).
18. Dobryнина, A. and Tarasevicha, L. (2009), Ekonomicheskaja teorija [Economic theory], St.Petersburg, Russia.
19. Verkhovna Rada of Ukraine (2013), Law of Ukraine "On Population Employment", Vidomosti Verkhovnoi Rady, vol. 24, article 243.
20. Filipenko, A. S. Budkin, V. S. and Butenko, O. V. (1992), Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny: Istoriya mizhnar. ekon. vidnosyn [International Economic Relations: History Intern. Econ. relations], Lybid, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 27.12.2016 р.